

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Mottagandelagen. En ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande (SOU 2024:68)

Statskontoret lämnar synpunkter utifrån vår kompetens om styrning av statlig och statligt finansierad verksamhet och statens styrning av kommuner och regioner. I remissvaret lämnar vi därför bara synpunkter på utredningens förslag gällande åtgärder för ett ordnat mottagande av asylsökande (kapitel 5), åtgärder för ett effektivt återvändande (kapitel 7), boende för asylsökande i extraordinära situationer (avsnitt 8.5) och att Migrationsverket ska kunna återkräva felaktiga utbetalningar (avsnitt 12.2). Övriga förslag kan Statskontoret inte ta ställning till eller lämna synpunkter på.

Åtgärder för ett ordnat mottagande av asylsökande

Efter att ha beaktat regeringens ambitioner i propositionen En ny ordning för asylsökandes boende, utredningens tilläggsdirektiv och syftet med utredningens förslag *tillstyrker Statskontoret förslaget om att asylsökande ska delta i närvarokontroll*. Vi bedömer att givet de rättsliga förutsättningarna så kan förslaget vara motiverat även om det finns en risk för att åtgärden inte kommer att vara ett tillräckligt effektivt verktyg för att uppnå de nyttor som förslaget syftar till. Regeringen bör därför i den fortsatta beredningen se över möjligheten att vidta ytterligare åtgärder i syfte att stärka enskilda personers incitament att bo på det asylboende där de har tilldelats plats. Det kan till exempel vara åtgärder som syftar till att tydligt öka nyttorna för den enskilde med att bo i Migrationsverkets asylboenden.

Ett kontrollsystem innebär administration för såväl den enskilde som för Migrationsverket. Förslaget kommer att leda till ökade kostnader för Migrationsverket. Men det går inte att utifrån betänkandet få en uppfattning om hur pass omfattande dessa kostnader blir och vi kan därmed inte ta ställning till om dessa är motiverade sett till de effekter som utredningens förslag antas få. Vi konstaterar dock att utredningen gör en förhållandevis optimistisk bedömning av vilka effekter förslaget kommer att få men det är oklart på vilka grunder denna

bedömning görs. Vi anser därför att det finns skäl för regeringen att ytterligare analysera om de positiva effekter som kan uppstå med förslaget kommer att stå i proportion till kostnaderna. Det är därför viktigt att regeringen vid ett införande av bestämmelserna ser till att det finns förutsättningar att följa upp och utvärdera förslagets faktiska effekter och kostnader.

Statskontoret avstyrker utredningens förslag om en generell bestämmelse om att asylsökande ska vara skyldiga att vistas inom ett begränsat geografiskt område. Det finns två tydliga skäl till att vi avstyrker förslaget. Det handlar om att det är oklart om och i sådana fall vilken nytta förslaget tillför som går utöver den nytta som man redan uppnår med förslaget om att asylsökande ska delta i närvarokontroll vid det asylboende där de har tilldelats plats. Men det handlar också om att vi bedömer att den föreslagna sanktionen om nedsatt dagsersättning är allt för svag för att förslaget ska få avsedd effekt. Vi bedömer därmed att det finns en allt för stor risk för att de kostnader som följer av förslaget inte kommer att motsvara de samhällsnyttor som förslaget antas medföra.

Statskontoret tillstyrker förslaget om att Migrationsverket i vissa situationer ska kunna fatta individuella beslut om boende- och anmälningsskyldighet för en asylsökande av hänsyn till allmän ordning eller för att effektivt hindra en person från att avvika. Skälet till detta är att vi bedömer att förslaget i och med att det är kopplat till en individuell person och situation kan vara en effektiv åtgärd för att förhindra att en person avviker.

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag om att dagsersättningen ska sättas ned om en person åsidosätter en individuell anmälningsskyldighet. Skälet till detta är att vi anser att det måste finnas någon form av sanktionsmöjlighet för att skapa förutsättningar för att denna typ av skyldigheter ska efterlevas av de berörda personerna. Förslaget kan därmed få vissa positiva effekter när det gäller risken för att personer avviker vilket i sin tur kan underlätta ett effektivt återvändande. Men som framgår ovan vill vi samtidigt påpeka att utredningens förslag till sanktion skapar ganska svaga incitament för den enskilde att fullgöra sin anmälningsskyldighet. Det finns därför en uppenbar risk för att förslaget inte får den styrande effekt som regeringen ger uttryck för i utredningens direktiv. Vi bedömer därför att regeringen i den fortsatta beredningen även bör se över vilka möjligheter som finns för att ytterligare stärka incitamenten för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter.

Åtgärder för ett effektivt återvändande

Statskontoret tillstyrker utredningens samtliga förslag till åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för ett effektivt återvändande. Förslagen är till stor del desamma som de som föreslås gälla för asylsökande. Men vi bedömer att förslagen är mer motiverade och rimliga när de gäller personer med avlägsnandebeslut.

Våra tidigare framförda synpunkter om ökad administration och ökade kostnader för Migrationsverket gäller även dessa förslag. Regeringen behöver därför även i detta fall skapa förutsättningar för uppföljning och utvärdering.

Även i detta sammanhang vill vi lyfta fram att förslaget till sanktion, det vill säga nedsatt dagsersättning, endast skapar svaga incitament för den enskilde att följa den föreslagna ordningen med boende vid ett särskilt utpekat asylboende och att vistas inom ett begränsat geografiskt område. Det finns därför en uppenbar risk för att förslaget inte får den styrande effekt som regeringen ger uttryck för i utredningens direktiv. Vi bedömer att denna risk är ännu större när det gäller personer med avlägsnandebeslut eftersom det i den gruppen sannolikt finns starkare skäl och incitament för att inte följa den föreslagna ordningen eller för att avvika. Det är därför viktigt att regeringen i den fortsatta beredningen av utredningens förslag ser över vilka möjligheter som finns för att ytterligare stärka incitamenten för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter.

Boende för asylsökande i extraordinära situationer

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag att Migrationsverket ska få anvisa en kommun som ska ordna boende för asylsökande om tillströmningen av asylsökande har varit eller kan förväntas bli särskilt omfattande och det är nödvändigt för att tillgodose behovet av boendeplatser. Skälet till detta är att vi bedömer att en sådan ventil kan komma att behövas i särskilda situationer och då bör statens och kommunernas fulla kapacitet att ordna boendeplatser utnyttjas. Vi bedömer också att en sådan lösning kan innebära mindre kostsamma boendelösningar än om Migrationsverket skulle ha en stor överkapacitet eller skulle behöva upphandla tillfälliga boendeplatser i extraordinära situationer. En sådan ventil bör även kunna ge en jämnare fördelning av asylsökande över landet vilket kan ha stor betydelse för enskilda kommuner och individer.

I sammanhanget vill vi dock understryka att det är viktigt att statens ersättning till kommunerna blir rimlig och att ersättningssystemet är lätt för kommunerna och Migrationsverket att hantera. Detta eftersom erfarenheterna från det stora flyktingmottagandet under 2014 och 2015 visar att ett sämre fungerande eller administrativt krävande ersättningssystem kan innebära stora påfrestningar för relationerna mellan staten och kommunerna.

Migrationsverkets rätt att återkräva felaktigt utbetalt bistånd

Statskontoret tillstyrker även utredningens förslag om att Migrationsverket ska få rätt att ompröva dagsersättning och återkräva bistånd som har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp. Vi bedömer att detta kommer att leda till en mer effektiv och rimlig ordning än den som gäller idag när Migrationsverket behöver kräva skadestånd för att felaktigt utbetalade ersättningar ska betalas tillbaka.

Generaldirektör Annelie Roswall Ljunggren har beslutat i detta ärende.
Utredningschef Erik Nyberg och utredare Martin Johansson, föredragande, var närvarande vid den slutliga handläggningen.

Annelie Roswall Ljunggren

Martin Johansson